

ALİ b. SÜLEYMAN

(علی بن سلیمان)

X. yüzyılın sonu ile
XI. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşayan
tabip, matematikçi, filozof
ve astrolog.

Hayatı ve tahsili hakkında bilgi yoktur. Kaynaklar Ali b. Süleyman'ın çok başarılı bir tabip ve matematik âlimi olduğunu, ayrıca zamanının önde gelen felsefeci ve münecimleri arasında yer aldığını kaydetmektedirler. Doğum ve ölüm tarihleri belli olmamakla birlikte Fâtımî halifelerinden Azîz (975-996), Hâkim (996-1021) ve bir süre de Zâhir (1021-1036) zamanlarında Kahire'de yaşadığı bilinmektedir. Buna göre 1021'den sonra öldüğü söylenebilir.

İbn Ebû Usaybia, Ali b. Süleyman'ın yazdığı çeşitli bilim dallarına ait eserlerden şunları zikretmektedir: 1. *İhtışâru Kitâbi'l-Hâvî*. Zekeriyâ er-Râzî'nin *Kitâbü'l-Hâvî* adlı eserinin bir özetidir. 2. *Kitâbü'l-Emsile ve't-tecârib ve'l-ağbâr ve'n-nüket ve'l-havâşî't-ıbbiyye el-müntezâ'a min kütübi İbûkrât ve Câlînûs ve gayrihimâ*. Hipokrat ve Câlînûs'un eserlerinden derlenmiş bir tıp kitabıdır. 3. *Kitâbü't-Ta'âlik el-felsefiyye*. Felsefe üzerine bazı notlardan mey-

dana gelmiştir. 4. *Tezkire fi'r-riyâza*. Matematikle ilgili dört ciltlik bir eserdir. 5. *Maqale fi enne kabûle'l-cismi't-tecezzü' lâ yekafû ve lâ yentehî ilâ mâ lâ yetecezze*. "Cismin sonsuza dek bölünebileceği" hakkında bir makaledir. 6. *Ta'didü's-şükûk telzemü maqâlât Aristâtâlis fi'l-ibşâr*. Aristo'nun görme olayı hakkındaki fikirlerinin eleştirisine ait bir eserdir. 7. *Ta'didü şükûk fi kevâkibi'z-zeneb*. Kuyruklu yıldızlarla ilgili görüşleri tenkit ettiği bir eserdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ* (nşr. Nizâr Rızâ), Beyrut 1965, s. 550; H. Suter, *Die Mathematiker*, Leipzig 1900, s. 83; Sezgin, *GAS*, VII, 287; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifin*, VII, 102.

NURİ YÜCE

ALİ ŞİR NEVÂİ

(ö. 906/1501)

**Klasik Çağatay edebiyatının,
Osmanlı edebiyatı sahasında da
tesirleri devam etmiş en büyük şairi;
devlet adamı.**

Soyca bir Uygur kabilesinden gelen Ali Şir Nevâî 17 Ramazan 844 (9 Şubat 1441) tarihinde Herat'ta doğdu. Babası Kıkine Bahadır (Kıkine Bahşı) Timur'un torunlarının hizmetinde bulunmuş, en sonra

Bâbü Şah'ın sarayında da önemli bir mevki sahibi olmuştu. Annesinin dedesi Bû Said Çiçek ise Hüseyin Baykara'nın dedesi Baykara Mirza'nın uluğ beyi (beylerbeyi) idi. Şâhruh'un ölümüyle çıkan karışıklıklar üzerine Kıkine Bahadır o sırada altı yaşlarında olan Ali Şir'i yanına alarak Yezd üzerinden Irak'a gitti. Bu yolculuk sırasında *Zafernâme* müellifi Şerefeddin Ali Yezdî ile karşılaşan Ali Şir, aralarında geçen konuşmayı daha sonra *Mecâlisü'n-nefâis* adlı eserinde anlatmıştır (İÜ Ktp., TY, nr. 841, s. 190-200).

Horasan'da karışıklığın sona ermesiyle Kıkine Bahadır tekrar Horasan'a döndü (1452). Arada geçen süre zarfında kendisi Bâbü'nün hizmetine girdiği gibi oğlunu da onun himayesine verdi. Hüseyin Baykara'yı da himaye eden Bâbü Han, Ali Şir'le olan münasebetini babasının ölümünden sonra da kesmemiş. Meşhed'e giderken hem Hüseyin'i hem de Ali Şir'i beraberinde götürmüştü (1456). Bâbü 1457'de Meşhed'de ölünce Hüseyin Merv'e döndü. Ali Şir ise Meşhed'de kalarak tahsiline devam etti. Bâbü'nün ölümü ile hâmisiz kalan Ali Şir, Timur-lular'ın kuşçu emîrlerinden Seyyid Hasan Erdeşir'den yardım ve ilgi gördü.

Ali Şir Meşhed'de İmam Rızâ Medresesi'nde okurken pek çok İranlı âlim ve şairle tanışmış, birçoğundan da ders almıştır. Bunlar arasında Kemal Türbetî ve Arap aruzunun üstadı sayılan Derviş Mansûr da vardı. 1464'te Meşhed'den Herat'a gelen Ali Şir, burada Ebû Said Mirza'nın hizmetine girdiyse de ondan ilgi göremeyince Semerkant'a gitti ve Hâce Celâleddin Fazlullah Ebû'l-Leysî'nin medresesine devam etti. Arkadaşı Hüseyin Baykara'nın tahta geçmesine kadar da Semerkant'ta kaldı.

Ebû Said Mirza'nın 1469'da Irak Seferi'ne çıkışını fırsat bilen Sultan Hüseyin Horasan'a yürüdü; babasının yokluğu sırasında Semerkant'ı idare eden Ahmed Mirza da bu haber üzerine ordusu ile Horasan'a gitmek zorunda kaldı. Ahmed Mirza'nın ordusunda Ali Şir de bulunuyordu. Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın Ebû Said'i öldürdüğü haberinin gelmesi üzerine Sultan Hüseyin Herat'ı alarak tahta çıktı (Ramazan 873/Mart 1469) ve arkadaşı Ali Şir'i de yanına çağırdı. Herat'ın alınışından bir ay kadar sonra buraya gelen Ali Şir, Sultan Hüseyin'e ünlü "Hilâliyye" kasidesini sundu. Bu tarihten sonra devlet işleriyle de ilgilenmeye başladı ve ölünceye kadar sadakatle ona hizmet etti. Bağlılığının

Ali Şir Nevâî'nin *Divan*'ında, avlananları ve çevgân oynayanları tasvir eden iki minyatür (TSMK, Revan, nr. 804, vr. 52^b-89^b)

